פינחס

א. בתחלת הסדרה איז רש"י מעתיק פון פסוק: „פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" און איז דערויף מפרש[1]: „לפי שהיו השבטים מבזין אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז והרג[2] נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן".

וואָס איז דאָ קשה אין די ווערטער „פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" וואָס רש"י מאַכט דאָס רעכט מיט זיין פי' אויף זיי? אין פשטות איז דער ביאור אין דעם: מיט עטליכע פסוקים פריער[3], שטייט „וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" — וואָס דאַרף דער פסוק דאָ נאָכאַמאָל איבער'חזר'ן זיין יחוס[4]? אויף דעם ענטפערט רש"י, אַז די שבטים האָבן אים מבזה געווען מיט אַן ענין פון היפך היחוס, דערפאַר בער קומט דער פסוק און איז מדגיש זיין געהויבענעם יחוס דורך אויסרעכענען דאָס נאָכאַמאָל.

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין:

א) פון דעם וואָס „בא הכתוב ויחסו כו'" קען מען בלויז אַרויסדרינגען, אַז עמעצער האָט אים מבזה געווען; ס'איז אָבער דערפון ניטאָ קיין משמעות וועך עס האָט מבזה געווען. און אויב אַזוי וואָלט מען דאָך לכאורה געדאַרפט בעסער אָננעמען, אַז דאָס האָבן אים מבזה געווען בלויז בני שמעון[5] (היות אַז זיי האָבן אויף אים געהאַט פאַרדרוס צוליב דעם וואָס ער האָט גע'הרג'עט זייער נשיא); אָבער בנוגע די אַנדערע שבטים, לייגט זיך אויפן שכל, אַז וויבאַלד אויך זיי האָבן געהאַט גרויס צער פון מעשה זמרי (ווי עס וועט דערציילט אין דער פריערדיקער סדרה[6], אַז בעת זמרי איז געקומען מיט דער מדינית איז „געו כולם בבכי'"), זיינען זיי זיכער געווען אייגנטימיק מיט דעם וואָס פנחס האָט געטאָן — ובפרט נאָכדעם ווי אָט־די פעולה האָט געבראַכט פאַר זיי די תוצאה פון „ותעצר המגיפה מעל בני ישראל"[7]. פון וואַנען נעמט עס רש"י „שהיו השבטים מבזין אותו", אַז אויך אַנדערע שבטים האָבן אים מבזה געווען[8]?

ב) יתרו האָט ניט בלויז מפטם געווען עגלים לע"ז, נאָר ער האָט אויך געדינט אַלע ע"ז פון דער וועלט[9]

---

1) כ"ה בסנה' פב, ב. במדב"ר פכ"א, ג. אבל רש"י משנה מלשון הגמרא והמדרש כדלקמן הערה 13.

2) כ"ה ברוב הדפוסים (ובסנה' שם). ובכמה דפוסים (וכן הובא בראי"ם כאן): יהרוג כו'.

3) בלק כה, ז.

4) אבל בפעם הראשונה — לא קשה מ"ש „בן אלעזר גו'" — מדלא פירש שם רש"י דבר (וראה רא"ם כאן. חזא"ג מהר"ש"א לסנה' שם). ולהעיר מפרש"י ויקהל (לה, ל. לד) „חור — בנה של מרים הי'. ואהליאב — משבט דן כו'" — ואינו מפרש זה בפ' תשא (לא, ב. ו) שלפנ"ז. — וראה לקו"ש חלק לא ע' 211 ואילך.

5) כבספרי ס"פ בלק.

6) כה, ו ופרש"י.

7) שם, ח.

8) וגם: מזה שהכתוב מייחסו, מוכח רק שהיו מזלזלין בו (כבספרי שם. ילקו"ש כאן. ויק"ר פל"ג, ד), ומנ"ל לרש"י שהיו מבזין אותו?

9) ועד „שלא הניח ע"ז שלא עבדה" (רש"י יתרו יח, יא. מתנחומא יתרו ז).

(און לויט'ן מדרש — איז ער געווען אַ כומר לע"ז[10]) — איז אויב די שבטים האָבן געוואָלט מבזה זיין פנחס'ן, האָבן זיי דאָך אים געקענט פאַרשעמען מיט אַ גרעסערן בזיון, אַז אבי אמו איז געווען אַ געצנדינער פון אַלע ע"ז שבעולם (און אפילו אַ כומר לע"ז), און ניט בלויז "שפיטם עגלים כו' "?

ג) אין דעם עצם בזיון, אַז דער זיידע האָט מפטם געווען עגלים לע"ז, איז דאָך לכאורה ניטאָ קיין אונטער־שייד צי ער איז אבי אמו אָדער אבי אביו. האָט דאָך רש"י געקענט מקצר זיין בלשונו און זאָגן: "זקנו" — פאַרוואָס דאַרף ער אָנקומען צו צוויי וועלטער*[10] און (ועיקר) אַריינגיין אין פרטים וועלכע זיינען דאָ ניט נוגע און זאָגן "אבי אמו" (ובפרט אַז דאָ קען דאָך ניט זיין קיין ספק וועמען מען מיינט — ווייל אבי אביו איז דאָך אהרן)?

ד) אויב רש"י וואָלט דאָ געמיינט נאָר צו מסביר זיין פאַרוואָס דער פסוק רעכנט אויס דעם יחוס פון פנחס'ן (אַ צווייטן מאָל), וואָלט געווען גענוג וועג רש"י פירט אויס "לפיכך בא הכתוב ויחסו". וואָס איז נאָך רש"י מוסיף אויסצוטייטשן צו וועמען דער פסוק מיינט צו מייחס זיין — "(ויחסו) אחר אהרן"?

נאָך אַ שטאַרקערע קשיא: אמת טאַקע אַז דערמיט וואָס דער פסוק איז מוסיף "בן אהרן הכהן", אַז פנחס איז ניט נאָר אַ זון פון אלעזר, נאָר אויך אַן אייניקל פון אהרן הכהן, ווערט נאָכמער פאַרגרעסערט זיין יחוס — ס'איז דאָך אָבער קלאָר, אַז אויך "בן אלעזר" אַליין איז אַ גרויסער יחוס (וואָרום אלעזר איז געווען דער סגן כה"ג[11]. נאָך מער: דאָ במעשה שטים, וואָס איז געווען לאחרי פטירת אהרן, איז אלעזר געווען דער כה"ג[12] — אָבער פון דעם וואָס רש"י זאָגט "ויחסו אחר אהרן", איז משמע[13] אַז דער יחוס פון פנחס'ן איז בלויז וואָס ער איז בן בנו של אהרן?

ה) אויב רש"י שרייבט שוין יע "אחר אהרן", האָט ער דאָס לכאורה געדאַרפט שרייבן כל' הכתוב: "(אחר) אהרן הכהן"? אשר על כן מוז מען זאָגן, אַז דערמיט וואָס רש"י איז משמיט דעם וואָרט "הכהן" מיינט ער צו לאָזן הערן, אַז אָט די מעלה פון "אהרן" וואָס צוליב איר פאַרבינדט דאָ דער פסוק דעם יחוס פון פנחס מיט אהרן, באַשטייט ניט אין זיין כהונה, נאָר אין אַנדערע עניינים פון אהרן[14].

---

10) שמו"ר פ"א, לב. תנחומא שמות יא. ועוד. (ורמב"ן שמות ב, טז. אבל ראה פרש"י שם. ויגש מז, כב).

*10) ראה עירובין נג, סע"ב: הי' לך לומר באיזה.

11) רש"י חקת יט, ג.

12) שם כ, כו ופרש"י שם.

13) דאל"כ, הו"ל לרש"י לכתוב רק "בא הכתוב ויחסו", או — כלשון הפסוק (וב־פרט שכ"ה גם בסנה' ובמדב"ר שם וכו') "ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן". וממה שמשמיט "בן אלעזר" ו"הכהן" (ומשנה מלשון הגמרא ומדרש), מוכח כבפנים.

14) ומה שרש"י מעתיק מהכתוב גם תיבת "הכהן" — י"ל, שהוא בכדי להדגיש שהגם שנאמר בכתוב "הכהן", כוונת הכתוב היא — ליחסו אחרי אהרן (וראה לקו"ש ח"ז ע' 95, שדרכו של רש"י להעתיק לפעמים גם התיבות המוכיחות לכאורה דלא כפירושו — בכדי להורות שלמרות זה — הפי' צ"ל כו').

וזהו גם הטעם מה שמעתיק התיבות "בן אלעזר" — בכדי להשמיענו שאף שנאמר "בן אלעזר" — הכוונה היא בכדי לייחסו אחר אהרן.

אבער לפי זה איז ניט מובן: אין פסוק שטייט דאָך בפירוש „פנחס גו' בן אהרן הכהן", היינט פון וואַנעט נעמט רש"י אַז אין דעם „בא הכתוב ויחסו" איז ניט נוגע וואָס אהרן איז געווען אַ כהן[15]?

ו) נוסף צו די אַלע דיוקים הנ"ל, דאַרף מען אויך פאַרשטיין: אין וואָס איז בכלל באַשטאַנען די טענה פון די שבטים „הראיתם בן פוטי זה כו' "? אויב זיי האָבן געהאַלטן אַז פנחס האָט זמרי'ן ניט געטאָרט הרג'ענען — צי צוליב דעם וואָס זיי האָבן ניט גע־וואוסט די הלכה „הבועל ארמית קנאין פוגעין בו", אָדער ווייל זיי האָבן גע־האַלטן אַז פנחס איז ניט קיין „קנאי" (ד.ה. ער טוט עס ניט מחמת קנאת ה', נאָר מצד אַנדערע סיבות) — האָבן זיי דאָך אים געדאַרפט מבזה זיין בעיקר דערמיט וואָס אַליין האָט עובר געווען אויף איסור רציחה, און ניט בלויז מיט דעם וואָס זיין זיידע האָט מפטם געווען עגלים לע"ז; און אויב זיי האָבן געהאַלטן אַז ער האָט יע געמעגט (און געדאַרפט) הרג'ענען זמרי'ן[16], וויסנדיק דעם דין הבועל ארמית כו', איז דאָך בכלל ניטאָ קיין אָרט פאַר זייער מבזה זיין אים דער־מיט וואָס ער איז „בן פוטי וכו' "?

ב. איז דער ביאור אין דעם, אַז דערמיט וואָס די שבטים האָבן מבזה געווען פנחס'ן, זיינען זיי געווען אויסן צו איינשטעלן זיך פאַרן כבוד פון אַלע אַנדערע אידן און פאַרן כבוד פון משה רבינו:

זמרי האָט דאָך געבראַכט די מדינית „לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל"[17] און פון צווישן אַלע אידן איז בלויז פנחס געווען דער איינצי־קער וואָס האָט מקנא געווען קנאת ה' —

[אין דער צייט ווען אויך אַנדערע אידן האָבן מסתם געוואוסט די הלכה פון „הבועל ארמית קנאין פוגעין בו"[18]; און אַוודאי האָט עס משה גע־וואוסט, ווי פנחס גופא האָט געזאָגט צו משה'ן: „מקובלני ממך כו' "[19] —

איז עס דאָך אַ זלזול גדול בכבודן של ישראל ובכבודו של משה!

און דאָס איז געווען די סיבה וואָס די שבטים האָבן מבזה געווען פנחס'ן און גע'טענה'ט אַז דאָס וואָס ער האָט גע'הרג'עט זמרי איז ביי אים געקו־מען ניט אויסשליסלעך מחמת קנאת ה', נאָר אין דעם איז געווען אויך אַריינגעמישט[20] עפעס אַנדערש:

„אבי אמו" האָט מפטם געווען עגלים לע"ז — און אַזאַ הנהגה, מפטם צו זיין אַן עגל מיט אַן אויסדריקלעכן ציל, בכדי צו שעכטן אים דערנאָך, ליגט אין דעם אַן אכזריות גדולה ביותר[21]

15) וגם: לפי פרש"י — מדוע נאמר בכתוב „הכהן"?

16) כדפרש"י ס"פ בלק „וראו כולם שלא לחנם הרגם". וראה לעיל ע' 152 ואילך.

17) בלק כה, ו.

18) שהרי ב„סדר המשנה" (רש"י תשא לד, לב) הי' פנחס שוה ל„כל העם".

19) ופשוט שלא עלה על דעתם, שנת־עלמה הלכה ממשה (ומכל בנ"י) „כדי שיבא פנחס ויטול את הראוי לו" (רש"י לעיל כה, ו).

20) אבל אין לומר שחשדו, שכל הסיבה להריגתו של זמרי הי' רק לפי שהוא „בן פוטי" — כי אז לא היו נעשים לו „הרבה נסים". אלא שחשבו שיש בזה תערובות גם מטבעו הוא (ע"ד המבואר בתו"א יט, ג. ד"ח פא, ב ואילך. וראה גם בהנסמן בהערה 25).

21) ומ"ש רש"י „פיטם עגלים לע"ז" (ולא „למיתה" סתם), י"ל: א) בפשטות, לפי שפיטום העגלים לשחטם הי' רק לע"ז (ראה פרש"י וארא ו, כה), אבל ההדגשה בזה היא

(און ווי מ׳קען עס פֿאַרשטיין אין פשטות[22], אַז ביים הרג׳ענען עמעצן, איז דערביי ניטאָ אַזאַ מאָס פון אכזריות ווי אין פאַל, ווען מען טוט מיט אים כלומר׳שט גוטס, מען איז אים ״מפטם״, און דערביי האָט מען אין זינען אים צוגרייטן דורך דעם צום אומצוברענגען)

— און וויבאַלד אַז אבי אמו האָט געהאַט אין זיך אַזאַ טבע פון אכזריות, איז זי מסתמא אויך אַריבערגעקומען בירושה צו זיין איניקל[23] פנחס[24]. און דערפאַר (האָבן זיי געטענה׳ט) איז דוקא פנחס נתעורר געווארן מיט אָט די קנאות צו הרג׳ענען זמרי׳ן — בעת אַלע אידן און אפילו משה רבינו האָבן עס ניט געטאָן — ווייל (אויך) זיין טבע האכזריות האָט אים מיט־געהאָלפן אין דעם[25].

און דערפאַר זאָגט רש״י ״שהיו ה׳ שבטים מבזין אותו״ — און ניט ״שהיו בני שמעון מבזין אותו״ — ווארום וויבאַלד אַז דער ״מבזין אותו״ איז געווען צוליבן איינשטעלן זיך (ניט פאַר זמרי׳ן, נאָר) פאַרן כבוד פון משה רבינו און כלל ישראל, איז דאָך מס־תבר צו זאָגן, אַז דאָס האָבן געטאָן אַלע שבטים.

ג. לכאורה קען מען פרעגן אויף דעם: וואָלטן זיי געמיינט אים סתם אַזוי צו מבזה זיין, דערנידעריקן, וואָלט געווען פאַרשטאַנדיק וואָס רש״י איז מדגיש ״והרג נשיא שבט מישׂ־ראל״, ווייל הרג׳ענען אַ נשיא, ובפרט אַז דער הורג איז פון אַ נידעריקן אָפּשטאַם, איז אַ גרעסערער בזיון (אע״פ אַז בנוגע דער איסור רציחה גופא איז קיין נפק״מ ניט ווער וועמען הרג׳עט); וויבאַלד אָבער אַז מיט זיי־ער מבזה זיין אים ״הראיתם בן פוטי כו׳״ האָבן זיי געמיינט צו אָנדייטן אויף זיין טבע האכזריות — איז וואָס גיט דאָ צו (אין דעם בזיון) זייער אויפוואַרפן אַז ער האָט געה׳הרג׳עט אַ נשיא, איז דען דאָס הרג׳נען אַ נשיא אַ גרעסערע אכזריות ווי סתם אַ אידן?

אין אמת׳ן אָבער איז עס קיין קשיא ניט, ווייל אויך דער בזיון וואָס האָט געמיינט צו מדגיש זיין די ״אכזריות״

(לא לע״ז, כ״א) לשחטם עבור ע״ז. ב) ע״ז מודגשת יותר האכזריות (ע״ד פ׳ ראה יב, לא ופרש״י שם). ג) גם בזה ההגישו שאינו מתייחס לאהרן, כדלקמן הערה 34.

22) וע״ד פרש״י ״אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך״ (בהעלותך יא, כב). ולהעיר מהידוע (ראה שער היחוד (לאדמו״א) פכ״ב. תו״ח בראשית מ, ב ואילך. וראה גם לקו״ת ראה כז, ג. סדור רסד, ג. ובכ״מ) שחסד שבגבורה, כמו ״מש־לם לשונאיו אל פניו להאבידו״ — קשה יותר מגבורה עצמה.

23) שלכן בכמה כתובים מייחסים ג׳ דו־רות. ולהעיר ממש״נ, עטרת זקנים בני בנים (משלי יז, ו) וממה שבן בנו של נחור נקרא ג״כ נחור (נח יא, כו). ואכ״מ.

24) וע״פ המבואר ברז״ל (סנה׳ פב, ריש ע״ב. במדב״ר פ״כ, כה. ספרי שם) שכניסת פנחס להקובה להרוג את זמרי היתה, ע״י שעשה את עצמו כאילו ״אף הוא לעשות צרכיו נכנס״ (וכן מובן גם בפשטות, שהרי לולי זאת לא היו מניחים אותו ליכנס לקובה) — י״ל, שהדיוק פיטם עגלים לע״ז (ולא המית עגלים לע״ז) הוא (לא רק בכדי להדגיש את גודל האכזריות, כ״א גם) לפי שההתדמות של פנחס לבני שמעון ״לעשות צרכיו״ בכדי להרוג את הנשיא שלהם — היא בדוגמת פיטום עגלים בכדי להמיתם.

25) ראה דרמ״צ פט, ב. ד״ה אתה הב־דלת תש״ו פכ״א. לקו״ש ח״א ע׳ 134. ולהעיר ממה שאין מושיבין בסנהדרין אלו שיש בהן אכזריות (רמב״ם הל׳ סנה׳ פ״ב ה״ג) — גם כשהן ״חכמים וגבונים מופלגין בחכמת התורה בעלי דיעה מרובה.. בדומין לך (למשה) בחכמה וביראה וביחס״ (ראה שם ה״א) — כי מצד טבע האכזריות שבהן, עלולים להטות את הדין לחוב.

פון פנחס, איז געווארן פאַרגרעסערט דורך זייער מדגיש זיין אַז ער האָט גע׳הרג׳עט אַ נשיא:

אַ נשיא איז ענינו צו פאַרזאַרגן זיין גאַנצן שבט מיט אַלע נויטיקייטן[26]. — און אַזוי איז עס אויך געווען ביי דער מעשה זמרי, אַז ער האָט דאָס געטאָן צוליב ראַטעווען זיין שבט. ווי רש״י זאָגט פריער[27], אַז בעת ש״נת־קבצו שבטו של שמעון אצל זמרי שהי׳ נשיא שלהם ואמרו לו אנו נידונים למיתה כו׳״, דאָן דוקא — ״ויקרב את המדינית״ (און עס קען דאָך זיין אַז אויך ער האָט געוואוסט דעם דין פון ״קנאין פוגעין בו״ און אַזוי אַרום אינגעשטעלט זיין לעבן), בכדי צו ראַטעווען זיין שבט.

דערפאַר האָבן זיי מדגיש געווען ״והרג נשיא״, ווייל מאַכנדיק בולט דעם אונטערשייד צווישן דעם רוצח מיטן הרוג — אַז דער רוצח איז אַן אכזרי און דער נרצח איז אַן איש החסד (ובפרט, ווען אויך די פעולה צוליב וועלכע מ׳האָט אים גע׳הרג׳עט איז געטאָן געווארן מיט אַ כוונה פון חסד) — פאַרגרעסערט עס נאָכמער דעם בזיון.

ד. נאָך אַן ענין אין דעם: הגם אַז דער איש אכזרי בטבע באַציט זיך צו אַלעמען באכזריות*[26], דריקט זיך אָבער אויס זיין אכזריות גאָר באַזונדער דוקא כלפי אַן איש החסד. וואָרום צוליב דעם גופא וואָס דער איש החסד איז דער סאַמע הי׳פך פון אים, דערי־בער קען ער אים ניט סובל זיין, און ער איז צו אים מער אכזריות׳דיק ווי צו אַנדערע מענטשן.

און דערפאַר האָבן די שבטים מד־גיש געווען ״והרג נשיא כו׳״, ווייל דאָס איז געווען (לדעתם) אַ הסברה נוספת פאַרוואָס ס׳האָט זיך ביי פנחס׳ן דערוועקט אָט די אכזריות: דאָס וואָס זמרי איז געווען אַ נשיא — אַן איש החסד וואָס האָט אינגעשטעלט זיין לעבן (לויט זייער מיינונג[28]) פאַר זיין שבט — דאָס האָט פנחס ניט געקענט (לפי סברתם) סובל זיין, און דאָס האָט אַרויסגערופן זיין מדת האכזריות.

ה. עס ווערט דאָך אָבער אַ שאלה: אויך אהרן, דער איש החסד (כדלהלן סעיף ו׳), איז דער זיידע פון פנחס׳ן — היינט ווי האָבן די שבטים געקאָנט טענה׳ן אַז פנחס האָט אין זיך אַזוי פיל אכזריות, מער ווי אַלע אַנדערע אידן, דווקא מצד דעם צווייטן זיידן, יתרו[28]?

און דאָס באַווארנט רש״י, אַז אין זייער מייחס זיין אים צו יתרו׳ן האָבן

---

26) ראה רש״י מסעי לד, יז: כל נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו. (וראה גם במדב״ר פי״ט, כו, שהיו הנשיאים . . מושכין במטותיהן כאו״א לשבטו כו׳). וראה בפרש״י לפנ״ז ״הנשיא הוא הכל״ (חקת כא, כא). ולהעיר, שגם מה שזכו להיות נשיאים, הוא לפי ש״היו מוכים עליהם״ (פרש״י נשא ז, ב).

*26) להעיר מסד״ה אשר ברא (קונט׳ דרושי חתונה, תרפ״ט).

27) ראה לקמן סעיף יו״ד.

28) ואף שפשוט (גם באם ״אבי אמו״ ו״אבי אביו״ היו שווים בזה) שתכונותיו של אדם תלויות בין במשפחת אביו בין במשפחת אמו, ומכיון שדווקא פנחס נתעורר בקנאות (ואפילו לא משה) ה״ז עצמו מוכיח לכאורה שזה בא מצד התכונות שירש מיתרו — בכ״ז מדגיש רש״י ״אבי אמו״: א) בכדי להכריח יותר את טענתם. ב) אלולי הדגשת רש״י ״אבי אמו״, היו חושבים שאמו היא ״מזרע יתרו״ (ראה הערה הבאה), ואז הי׳ קרוב לאהרן יותר מליתרו, ובמילא, לא היתה מתקבלת כלל טענתם ״הראיתם בן פוטי כו״ (אף שבדוחק י״ל, שחלק קטן שבהעלם כו׳ נתעורר וכו׳). ולכן מדגיש רש״י ״אבי אמו״, שיתרו הי׳ אבי אמו ממש (ולא אבוה דאבוה (או דאימי׳) של אמו).

זיי געזאגט (ניט "זקנו" סתם, נאר) "אבי אמו"[29]: ע"פ טבע דאַרף אויס־קומען (האָבן זיי גע'טענה'ט), אַז ער האָט בירושה די תכונות פון אבי אמו מער ווי פון אבי אביו, ווייל — "אשה מזרעת תחלה יולדת זכר"[30] און ער איז דעריבער מיט זיין נאַטור מער נוטה און ענלעך צו זיין מוטער איידער צו זיין פאָטער; און ביי זיין מוטער ווידער, מצד "איש מזריע תחלה יולדת נקבה"[30] דריקן זיך ביי אים אויס אין אַ גרעסערער מאָס די תכונות פון איר פאָטער יתרו — "אבי אמו" ווי פון איר מוטער און אויך ווי די ענלעכקייט פון פנחס' פאָטער צו זיין פאָטער — אהרן[31].

ו. אויף דעם האָט דער אויבער־שטער געענטפערט: "פנחס בן אלעזר בן אהרן (הכהן)", אַז די קנאות פון פנחס נעמט זיך (ניט דערפון וואָס ער איז אַ "בן פוטי", נאָר) דוקא פון דעם וואָס ער איז "בן אהרן": נאָר צוליב דעם וואָס ער האָט אין זיך די תכונות פון אהרן — "רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה"[32], איז ער דערפאַר נתעורר געווארן צו מאַכן שלום צווישן אידן מיטן אויבערשטן — "השיב את חמתי מעל בני ישראל".

און דערפאַר איז רש"י מסיים "בא הכתוב וייחסו אחר אהרן — ווייל דערמיט לערנט ער אונז צוויי זאַכן:

א) די וועדטער "בן אלעזר" קומען בלויז אַלס הקדמה צו "בן אהרן" — אָבער ניט מיט דער כוונה אים צו מייחס זיין (אויך) צו אלעזר'ן גופא — ווייל צום ענטפער אויף דער טענה "הראיתם בן פוטי כו'" איז נוגע בלויז אַרויסצובערענגען זיין אָפשטאַם פון אהרן וואָס איז געווען אַ "רודף שלום ומטיל אהבה כו'".

ב) הגם אין פסוק שטייט "בן אהרן הכהן", איז אָבער צום "בא הכתוב וייחסו" (וואָס קומט אַלס ענטפער אויף דער טענה "הראיתם בן פוטי כו'") נוגע בלויז די טבע פון אהרן מצד עצמו, זיין מדה פון רודף שלום כו'

---

29) במפרשי רש"י כאן, שהכוונה ב"אבי אמו" היא לאו דוקא, וכבגמרא סוטה (מג, א) וב"ב (קי, א). [ועפ"ז, הי' פנחס קרוב לאהרן יותר מליתרו]. אבל ע"פ הכלל דרש"י מפרש הכתובים (גם) לבן חמש למקרא ופשוטו של מקרא — הרי לא יכתוב כוונתו (רק) ברמז וכן לא יסמוך בפירושו עה"ת שיתפשו בש"ס וכו' למה נתכוון. ולכן נלפענ"ד דפרש"י "אבי אמו" הוא כפשוטו.

[ואין סתירה לזה ממ"ש רש"י (וארא ו, כה. מטות לא, ו) מזרע יוסף — כי גם בת יתרו יכולה להיות מזרע יוסף. ואף שבפ' מטות שם כותב "יוסף אבי אמו" (אותו הל' שכותב כאן גבי יתרו) — הרי ביאר בעצמו תומ"י: ש"היתה אמו של פנחס משל יוסף" (ולא "בת יוסף")].

וי"ל, שהוכחת רש"י לזה שיתרו הי' אבי אמו של פנחס [כי פשוט שבאם לא הי' לזה הוכחה ממקום אחר, לא הי' רש"י מחדש זאת בכדי להסביר במה היו השב־טים מבזין אותו]: פשטות הלשון "מבנות פוטיאל" היא — בתו של פוטיאל. אלא שמכיון ש"פוטיאל" קאי על ב' אנשים — יתרו ויוסף — ובהכרח לומר (בנוגע לאחד מהם עכ"פ) שהכוונה ב"בנות" היא לזרעו, הרי אין הוכחה משם כלל אם היתה בתו של יתרו או רק מזרעו. ולכן בפירוש הכתוב "מבנות פוטיאל" (בפ' וארא שם. וגם בפ' מטות שם) כותב "מזרע" בשני־הם. משא"כ בפרשתנו, הרי מזה עצמו שהיו השבטים מבזין אותו, מוכח שכוונת הכתוב ב"בנות פוטיאל" היא — כפשטות הלשון, ש(בנוגע לאחד מהם) היתה בתו של פוטיאל, והיינו — בנוגע ליתרו.

30) פרש"י ויגש מו, טו.

31) להעיר מ"היום יום" ע' נז. ולהעיר שסברא זו הובאה גם להלכה (ראה פמ"ג באשל אברהם או"ח סקכ"ח סקס"ב). אבל בתוס' (ד"ה אלא — ב"ב שם) משמע להיפך.

32) רש"י חקת כ, כט.

און ניט[33] דאָס וואָס ער איז געווען אַ כהן[34].

ז. לכאורה קען מען פרעגן: ווי־באַלד אַז אין פסוק שטייט „בן אלעזר בן אהרן הכהן", איז פון וואַנען נעמט רש"י דעם הכרח צו לערנען אַז די שבטים מיט זייער מבזה זיין אים אַלס „בן פוטי" האָבן געמיינט די טבע האכזריות פון יתרו (שפיטם עג־לים), וואָס לויט דעם איז דער וואָרט „הכהן" פון פסוק ניט אַזוי גלאַטיק — מען קען דאָך לערנען אַז זיי האָבן געמיינט דאָס וואָס יתרו האָט געדינט אַלע ע"ז

[וואָס אויך דער ענין פון יתרו'ן וואָלט מסביר געווען טענת השבטים: ווי־באַלד אַז אבי אמו איז געווען עובד כל הע"ז, לייגט זיך ניט אויפן שכל אַז אים זאָל פאַראַרן דער איסור פון בוער ארמית (וואָס דעם טעם פון „לא תתחתן בם"[35] איז „כי יסיר גו' ועבדן אלקים אחרים"[36]), ובפרט — מער ווי אַלע אידן וועלכע זיינען בני אברהם יצחק ויעקב פון ביידע צדדים],

און עפ"ז וואָלט געווען פאַרשטאַנ־דיק וואָס דער פסוק איז מדגיש ביי זיין יחוס „בן אהרן הכהן", אַז אדרבה: ביי אים זיינען (ניט די תכונות פון יתרו, נאָר) די תכונות פון אהרן וואָס איז ניט סתם עובד ה', נאָר אַ כהן צום אויבערשטן. ועוד: לויט דעם פירוש וואָלט אויך „בן אלעזר" גע־וען אַן ענטפער אַף טענת השבטים. פאַרוואָס לערנט רש"י „שפיטם עגלים כו' " וואָס לויט דעם איז ניט גלאַטיק דער וואָרט „הכהן" וכו'?

איז שתי תשובות בזה[37]:

א) וויבאַלד אַז ע"ז האָט צו טאָן מיט „דיעות" (ניט ווי אכזריות וואָס איז שייך צו די תכונות און טבע המדות), איז עס דעריבער אַ זאַך וואָס גיט זיך ניט איבער בירושה פון עלטערן צו קינדער; און אויב יתרו אַליין איז געקומען צו דער הכרה „עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האל־קים", און ס'איז ביי אים גופא ניט פאַרבליבן[38] קיין שמץ פון ע"ז — איז אַוודאי ניטאָ קיין סברא צו זאָגן

---

33) שלכן בפ' חקת שם וכן באבות פ"א מי"ב (ובתניא פל"ב), לא נאמר „הכהן" (אף שכהן הוא איש החסד).

34) ומה שבכתוב נאמר „הכהן" — י"ל (ע"ד הנ"ל בהערה 14 בנוגע לפרש"י), שזה שייך לטענת השבטים: מזה שאהרן וכל צאצאיו היו כהנים לבד מפנחס (ראה רש"י כה, יג), הי' להם הוכחה נוספת שטבעו תלוי בהטבע של אבי אמו • (שפיטם עגלים לע"ז — היפך כהן לה'), בסגנון אחר: פנחס . . (הוא) בן אהרן (אעפ"י שאהרן הוא) כהן. וע"ד פרש"י (ויחי מח, ז) ואעפ"י כו'. ועוד.

*) ראה עד"ז במשכיל לדוד כאן. ומפרש, שכוונת רש"י ב„בא הכתוב ויחסו אחר אה־רן" היא ש„מכאן והלאה גם הוא יהי' כהן לעולם כמו אביו ומעתה נסתלק מעליו עקשות פה ולזות שפתים". אבל: א) מש־מעות פשטות הכתובים היא ש„והיתה לו גו' ברית כהונת עולם" הוא שכר על „השיב את חמתי . . בקנאו את קנאתי" — ולא בכדי להסיר לזות שפתים. ב) לפי פירושו, מכש"כ דהו"ל לרש"י להוסיף גם „הכהן".

35) שהאיסור דבועל ארמית שייך ל„לא תתחתן בם" (ואתחנן ז, ג. וראה רמב"ם הל' אסו"ב פי"ב ה"ז).

36) ואתחנן שם, ג־ד.

37) ונוסף לזה: מכיון שלא נתכהן פנ־חס אז, הרי אדרבה, כשנעשה (וע"י שנעשה) אהרן כהן, נפסק יחס פנחס אחריו, כנ"ל הערה 34.

38) משא"כ בנוגע טבע המדות — ראה אוה"ת ח"ש קכג, סע"א. ולהעיר מעדיות (פ"ב מ"ט) האב זוכה לבן כו'. וברע"ב שם: שקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב.

אַז דאָס האָט זיך איבערגעגעבן צו זיינע קינדער[39].

ב) וועַן מיטן "בא הכתוב ויחסר" וואָלט דער פסוק געמיינט צו שולל זיין פון אים די שייכות צו ע"ז, וואָלט ער געזאָגט בלויז "בן אלעזר" (וואָס איז דאָך געווען אַ סגן כה"ג און דערנאָך כה"ג) און ניט מוסיף געווען "בן אהרן", ווייל אדרבה: וויבאַלד אַז אהרן האָט געהאַט עטוואָס אַ שייכות צום עגל, קומט דאָך במילא אויס, אַז אין דעם ענין פון שלילת ע"ז איז אלעזר מער "מיוחס" ווי אהרן[40].

ח. אין פרש"י איז דאָך פאַראַן "יינה של תורה" — איז די הוראה וואָס מען קען (און דאַרף) אָפּלערנען פון פרש"י דידן, איז מובן גאָר בפשטות:

בשעת מען זעט ווי עמעצער טוט אַ גוטע זאַך, איז אפילו וועַן מען האָט כמה וכמה הוכחות וואָס באַווייזן לכאו' מיט אַ סך איבערצייגונג, אַז יענער טוט עס מצד אַ פני' — טאָר מען אים פונדעסטוועגן ניט מבטל זיין, ווייל —

א) נניח אפילו אַז יענער טוט עס מיט אַ פני' — איז דאָך דאָ אַ פסק דין[41] "לעולם יעסוק אדם בתומ"צ אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה" —

(ובפרט לויטן פירוש הפנימי אין "מתוך שלא לשמה בא לשמה", אַז דאָס וואָס ער וועט שפּעטער קומען צו "לשמה", איז דאָס דערפאַר וואָס אויך איצט איז דער "שלא לשמה" נאָר בחיצוניות אַווי, אָבער דער "תוך" און פנימיות פון דעם איז לשמה[42]; און דעריבער איז "מתוך שלא לשמה" — פון זיין פנימיות'דיקן "תוך" (לשמה) וואָס זיין תומ"צ "שלא לשמה" אַנטהאַלט אין זיך, איז ער "בא לשמה" — אַז דער באַהאַלטענער פנימיות, קומט שפּעטער אויך בגלוי).

ב) וויבאַלד אַז דער שו"ע הייסט אים לערנען און מקיים זיין מצות, טאָר מען אים ניט מבטל זיין, ווייל דורך דעם איז דאָך עלול ער זאָל אויפהערן צו לערנען וכו'. מען דאַרף אים בלויז מעורר זיין אַז ער זאָל אַנהויבן לערנען לשמה, אַז ביי אים זאָל זיך וואָס גיכער אויפטאָן דער "בא לשמה".

ג) והעיקר: מען קען קיינמאָל ניט וויסן וואָס עס טוט זיך ביי יענעם אין האַרצן — און ווי מען זעט עס קלאָר בעניניגו, אַז אפילו די שבטים, טראָץ דעם וואָס זיי האָבן געהאַט אַזעלכע שטאַרקע הוכחות לכאורה אַז פנחס האָט עס געטאָן (אויך) שלא לשמה, האָט דער אויבערשטער — וואָס "ה' יראה ללבב"[43] — מעיד געווען אויף אים אַז דאָס איז ביי אים געקומען בלויז מצד קנאת ה'.

ט. נאָך אַן ענין אין דעם:

אַט די וועלכע זיינען מבטל אַ צווייטן וואָס טוט אַ גוטע זאַך, מיט דער באַ-

39) ואף ש"גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפי'" (רש"י יתרו יח, ט) — הרי האיסור ד"בועל ארמית" וד"לא תתחתן בם" — ע"פ דרך הפשט, הוא מטעם "כי יסיר גו'" (ראה לקו"ש ח"ה ע' 267 הערה 25), ובמילא אי"ז שייך ל"תבזי ארמאה".

40) להעיר מרש"י חקת סוף פי"ט (ג. מ"א מיסודו של ר"מ הדרשן).

41) פסחים נ, ב. וש"נ. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג ובקו"א שם.

42) כמובן מפסק הרמב"ם הל' גירושין ספ"ב. ולהעיר מב"ב (י, ב. וש"נ. וראה גם רש"י שם): האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחי' בני, ה"ז צדיק גמור.

43) ש"א טו, ז.

הויפטונג אַז יענער טוט עס מצד אַ פני', קענען זיך איינשמועסן אַז זייער מבטל זיין יענעם קומט ביי זיי מצד הקדושה: אַזוי ווי איך בין ביטול'דיק בטבע (טראַכט ער ביי זיך), קען איך ניט פאַרליידן די תנועה פון גאוה, און דעריבער, בשעת איך זע ווי יענער לערנט תורה מיט אַ שטורעם אַדער איז מקיים מצות בהידור וואָס קען זיין מיחזי כיוהרא — קען איך עס ניט סובל זיין און פאַרשווייגן.

האָט מען דערויף אַ הוראה פון פרש"י דידן, וואָס איז מבאר דעם ביזוי פון די שבטים לגבי דער קנאות פון פנחס, אַז זייער מבוזה זיין האָט געשטאַמט פון זייער רצון צו אייניטשטעלן זיך פאַר כבודו של משה, איז דער אויבערשטער "יחסו אחר אהרן" און איז מעיד אַז ער האָט מקנא געווען קנאת ה' און ניט זיי —

און דאָס לערנט אונז בנוגע מבטל זיין יענעמס לערנען מיט אַ שטורעם, אַ הנהגה בהידור און פעולה וכו' אַלס אַן אויסדרוק פון יוהרא וכדומה, מיינענדיק אַז דאָס קומט ביי אים מחמת זיין ענוה און ביטול (ער שטעלט זיך איין פאַר כבודו של משה וואָס איז געווען "ענו מאד מכל האדם"[44]) — אַז באמת איז דער לערנער כו' געראַטן און ניט דער מבטל.

נאָך מער — מעגליך אַז דער מבטל זיין זאָל גאָר קומען, פאַרקערט, דווקא מצד זיין (דעם מבטל'ס) ישות[45]:

ער קען ניט ליידן וואָס יענער האָט אַ מעלה לגבי אים[46], און איז דערי" בער יענעם מקנא. נאָר ווען ער וואָלט געווען כדבעי, וואָלט ביי אים די קנאה דערוועקט אַ ווילן צו טאָן ווי יענער — קנאת סופרים תרבה חכמה[47]; וויבאַלד אָבער אַז צוזאַמען מיט זיין מדת הגאוה האָט ער אויך די מדה פון עצלות, איז ער מבטל יענעמס לערנען וכו'.

פון אַ הרגש של קדושה קען ניט אַרויסקומען אַ מסקנא וואָס איז היפך האמת — און וויבאַלד אַז סיי זיין אייגענער ניט לערנען מיט אַ שטורעם וכמאחז"ל מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן כו'[48] (אעפ"י וואָס עס דוכט זיך אַז טאָן אַזוי לשמה באמת — האָלט ער נאָך ניט באַ דער מדריגה), איז קעגן דעם פסק דין פון תורה "לעולם

---

44) בהעלותך יב, ג.

45) להעיר מתורת הבעש"ט (תולדות ס"פ תרומה ובכ"מ. מאור עינים ר"פ חוקת. ועוד. נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"י ע' 24 ואילך), שהרע שרואה בחבירו הוא כמו שמסתכל במראה כו' יודע חסרונו. ובמק"א שזהו ומרו"ל כל הפוסל — במומו פוסל (קידושין ע, ב) ונרמז במשנה (נגעים פ"ב, מ"ה): כל הנגעים אדם רואה חוץ — מנגעי עצמו,

והיינו שזה גופא (שנדמה לו, או שבאמת כן הוא) שרואה בזולתו שעסק התומ"צ שלו הוא מצד ישות וגאוה, זהו לפי שאצלו הוא כן, אלא שהישות והגאוה שלו נתלבשה ב"אצטלא" של "ביטול". ואז, ה"ה עוד גרוע מזולתו, כי בזולתו הרי המעשה עכ"פ (שהמעשה הוא העיקר) הו"ע שבקדושה; משא"כ אצלו, הרי הענין דביטול זולתו הוא דבר לא טוב (גם לפי דעתו), אלא שמצדיק את עצמו, שזה בא לו מחמת הרגש של קדושה — והרי באם טועה הוא בהסיבה בשבילה מבטל את הזולת, הרי אז — ההרגש וכן המעשה שלו הם רע.

ועוד ענין בזה: גם לפי דעתו שעסק התומ"צ של זולתו הוא בכדי להתייהר, הרי עכ"פ הזולת אינו מראה שהוא בטל, משא"כ הישות והגאוה שבו עצמו שמתלבשת באצטלא של ביטול — ה"ז צביעות וכו'.

46) ראה תורת הצ"צ עה"פ יעזוב רשע דרכו גו' (קונטרס דרושי חתונה, ד"ה וכל בניך תרפ"ט פ"ה).

47) ב"ב כא, א. וראה אוה"ת ויצא עה"פ ותקנא רחל גו'.

48) ברכות כב, א.

יעסוק אדם בתומ"צ שלא לשמה כו' ", סיי זיין מבטל זיין יענעם איז היפך ההוראה בתורת אמת "והוי דן את כל האדם לכף זכות"[49], איז עס דאָך אַ קלאָרער באַווייז, אַז דער הרגש וואָס ברענגט דערצו איז ניט קיין הרגש דקדושה, נאָר אדרבה[50].

י. נאָך אַ הוראה פון אונזער פרשה: מיט עטליכע פסוקים ווייטער[51] זאָגט רש"י "במקום *[51] שייחס את הצדיק לשבח, יחס את הרשע לגנאי". לכאורה, וואָס איז עס פאַר אַ גנאי פאַר זמרי'ן אַז ער איז "נשיא בית אב לשמעוני"[52]? נאָר דער ביאור פון דעם איז: די שבטים האָבן דאָך געהאַלטן אַז זמרי האָט געטאָן אַן ענין של חסד, און פנחס — אַן ענין של אכזריות כנ"ל, און אָט די ביידע הנחות איז די תורה שולל: "במקום שייחס את הצדיק לשבח", אַז פנחס איז "בן אהרן", און דאָס מיינט אַז ביי אים איז טבעו של אהרן "רודף שלום ומטיל אהבה", אויפן זעלבן פלאַץ און אויפן זעלבן דרך איז דאָ אויך דער "יחס את הרשע לגנאי", אַז דאָס וואָס "ויקרב גו' את המדינית", איז ביי אים געווען ניט מחמת זיין מדת החסד, נאָר אדרבה, ווייל ער איז "נשיא בית אב לשמעוני" וואָס אויף שמעון זאָגט די תורה[53] "כלי חמס מכרותיהם". ד. ה. אַז אין דער פעולה פון זמרי האָט זיך אויסגעדריקט דער היפך פון חסד, די מדה פון אכזריות[54]:

וואָרום אויב אין דער צייט ווען "ויחל העם לזנות גו' " — און בעת דער חטא האָט דערפירט צו "ויחר אף ה' בישראל, שלח בהם מגיפה"[55] — נעמט דאָן זמרי "לעיני כל עדת בני ישראל" (אַנשטאָט מעורר זיין צו תשובה, טוט ער דאָס פאַרקערטע) און רופט אויס אַז אַן ארמית איז מותרת לישראל[6] (וואָס דורך דעם איז ער זיי מונע פון תשובה, האָבנדיק אַ "היתר" אויף דעם פון אַ "נשיא שבט בישראל") — איז דאָך דאָס די גרעסטע אכזריות.

הייסט עס דאָך, אַז דער אונטערשייד צווישן זמרי מיט פנחס איז אַ היפך מן הקצה אל הקצה: זמרי האָט באמת געטאָן די גרעסטע אכזריות און האָט דאָס אַרומגעדעקט מיט אַן "אצטלא" של חסד — דאַקעגן האָט פנחס געטאָן אַ פעולה וואָס זעט אויס ווי "אכזריות", און דווקא אין דעם איז געווען אינגעהילט דער גרעסטער חסד *[55].

---

49) אבות פ"א מ"ו.

50) ראה היום יום ע' סד, שהבחינה לכל ענין הוא — הפועל.

51) כה, יד.

*51) כ"ה בדפוס ראשון ועוד. ובכמה דפוסים: כשם.

52) במפרשי רש"י כאן: שהכתוב מזכיר את שבחו, אלא ששבח זה הוא לו, כי כל מי שהוא גדול יותר חטאו גדול יותר. אבל מפשטות לשון רש"י "ייחס את הרשע לגנאי" — ובפרט שמדמה זה ל"ייחס את הצדיק לשבח" — ומשמע, ש"משם איש ישראל גו' " עצמו הוא גנאי (כדלקמן בפנים).

53) ויחי מט, ה. ובפרט, אשר (בנוגע ליוסף —) הי' שמעון העיקר (רש"י מקץ מב, כד. ע"ש).

54) ועפ"ז יומתק ההמשך ד"בסודם אל תבא נפשי — זה מעשה זמרי כו' " (רש"י ויחי שם, ו) ל"כלי חמס מכרותיהם": מכיון ש"אומנות זו של רציחה חמס הוא בידכם מברכת עשו" (רש"י שם, ה), היפך מדתו של יעקב — לכן, במעשה זמרי (שהוא בדומה למעשה שמעון) "אל יזכר שמי" (שמו של יעקב).

55) בלק כה, ג. פרש"י שם.

*55) ועפ"ז יומתק מה שבענין הצביעות מובאת הדוגמא "מעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס" (סוטה כב, ב) — כי בשניהם הי' עד"ז, אלא שבפנחס דקדושה כו'.

יא. די הוראה פון דעם בכל דור ודור — אויך פאַר אונז, איז מובן בפשטות:

אין דער צייט פון אַ מגיפה רוחנית ר"ל, און מען זעט אַ מקנא קנאת ה' — טאָר מען עס ניט מבטל זיין וכו', ואע"פ וואָס ער איז ניט דער משה פון זיין דור און אפילו ניט קיין כהן — וכנ"ל. און די תורה דערציילט און זאָגט, אַז קנאת ה' וועט ניט בלויז פועל'ן דעם "ותעצר המגיפה מעל בנ"י"[57], נאָר זי וועט אויך ברענגען צום אמת'ן שלום — "הנני נותן לו את בריתי שלום"[58],

און דורכן אמת'ן שלום, דעם היפך פון פירוד און שנאת חנם, וועט אויך בטל ווערן דער גלות וואָס איז גע־קומען צוליב דעם[59].

---

56) כה, יב. ולהעיר ממה שפנחס דוקא הלך ללחום עם מדין (מטות לא, ו) — כי מדין הוא לשון מדון ומריבה (נסמן בד"ה החלצו תרנ"ט בתחלתו), ולכן שייך זה לפנחס.

57) יומא ט, ב. וראה חדא"ג מהרש"א שם בפי' "שלא נתגלה עונם" — "שהי' להם שנאת חנם בלב ולפנים כאילו אוהבים" (שהוא ע"ד מעשה זמרי, שהאכזריות שלו נתלבשה באצטלא של חסד, כנ"ל בפנים).

און דאָס איז אויך די שייכות פון פנחס מיט אליהו מבשר הגאולה[60], כמאמר רז"ל[61] "פנחס הוא אליהו", ווייל דורך דער הנהגה פון פנחס'ן וועט מען זוכה זיין צו דער גאולה האמיתית והשלימה, וואָס וועט אָנגע־זאָגט ווערן דורך אליהו הנביא (זה פנחס) — דער וואָס וועט אויפטאָן קירוב הלבבות "והשיב[62] לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם"[63], בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ פנחס תשכ"ה)

---

58) רש"י בחוקותי כו, מב. וראה גם תיב"ע וארא וילקו"ש שבהערה הבאה. רמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב. ועוד.

59) תיב"ע וארא ו, יח. פרדר"א פמ"ז. זח"ב קצ, סע"א. רע"מ פנחס רטו, א. ילקו"ש ריש פרשתנו. רש"י ב"מ קיד, ב (ד"ה לאו מר כהן). וראה תיב"ע שם, שהשייכות דפנחס לאלי' הוא במה שישתלח "בסוף יומיא". וראה גם תיב"ע שמות ד, יג.

60) מלאכי ג, כד. וראה גם ילקוט הנ"ל, שהשייכות דפנחס ואלי' הוא — לפי שבשני־הם הו"ע השלום.

61) ראה בכ"ז אוה"ת (כה, יג): ובדרך רמז כו'.